

З ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ЛІТОПИС

(Підготовка до друку, передмова і коментар Ю.МИЩИКА)

Одна з важливих пам'яток української історичної думки та літератури XVII—XVIII ст. має умовну назву Чернігівський літопис. Насправді твір називається таким чином: «Літописець, що ся в руських и полских сторонах діяло и якого року». Тим не менш умовна назва є і зручнішою, і коротшою, і точнішою. Походження твору, його списків і редакцій тісно пов'язано з Черніговом. Одна (1-а) редакція пам'ятки була вперше видрукована ще у 1856 р. М. Білозерським.¹ Друга редакція, представлена списком Персидського, була опублікована О. М. Лазаревським.² У списку Персидського літопис охоплює події 1587—1725 р.р. Новий список другої редакції, що охоплює події 1497—1764 р.р., був виявлений нами ще у 1972 р.³ і про нього нам вже доводилося писати.⁴ Два останніх списки входять до складу ідентичних збірників історичного змісту і складають там п'яту за рахунком статтю. Відзначимо, що виявлений нами список (київський) є найбільш точним.

Чернігівський літопис має досить скомплікований склад, на що вказував ще М. Білозерський, визначаючи три етапи у його створенні: 1) частина, що охоплює події 1587 — кінця XVII ст., котра була створена у Києві чи на Правобережній Україні; 2) частина, що охоплює 1692—1703 р.р., створена в Чернігові; 3) частина, що охоплює 1729—1750 р.р., створена там же, але іншою особою.⁵

Проведений нами аналіз з залученням Київського списку, інших пам'яток української історіографії XVII—XVIII ст., подає іншу картину виникнення твору. Насамперед відзначимо, що обидві редакції мають спільну частину до 1704 р. Ця основна частина склала ядро пам'ятки, котра у подальшому доповнювалася різними особами. Творець 1-ї редакції доповнив основну частину звістками за 1729—1750 р.р. Незалежно від нього творець 2-ї редакції доповнював пам'ятку звістками за 1704—1725 р.р., а можливо, і 1726—1764 р.р. Якщо доповнення у 1-й редакції — це дрібні і малозначущі замітки виключно місцевого характеру, то у 2-й редакції вони являють собою розгорнуте і яскраве свідoctво сучасника подібне літопису Самовидця. Київський список зберіг між іншим і ім'я творця 2-ї редакції. На маргінесах, проти опису подій 1687 р., є запис: «Сего ж году рождение мое, Ивана Янушкевича».⁶ Іван Янушкевич (Янович, Яновський) був представником козацької старшини, чернігівським судовим писарем. Таким чином, Лазаревський зробив свого часу вірне припущення, вважаючи, що автор додатків був канцеляристом. Янушкевич був близьким до відомого Павла Полуботка, його підпис, поруч з підписами інших представників козацької старшини, стоїть під Коломацькими статтями. Тут він підписався не тільки за себе, але й за неписьменних старшин Чернігівського полку. У подальшому доля Янушкевича була, очевидно, подібна до долі Григорія Грабянки, арештованого російським урядом. Звістку про нього знаходимо тільки під 28.1.1732 р. у щоденнику Я. Марковича: «Холодович, сотник воронежский, повернулся з Москви и з ним Янушкевич, писар бивший черниговский».⁷

Янушкевич був автором не тільки доповнень 1704—1764 р.р., але і розширив ядро пам'ятки звістками за 1497, 1507 (1577), 1587, 1611 (про чернецтво «царя Федора»), 1614, 1615 р., запозиченими з «кроники» П. Полуботка.⁸ Згадані доповнення відсутні у списках 1-ї редакції. Використання записів Полуботка і при викладі подій 1711—1715 р.р. та деяких інших дозволяють вважати, що Янушкевич писав літопис з 1717 р. Деякі неузгодженості у звістках про долю Семена Палія дозволяють припустити, що Янушкевич використав також свої чи чужі щоденникові записи 1708 р.

Що стосується основної частини пам'ятки, то вона була створена не двома особами, як вважав Білозерський, а одним. Справа в тому, що більша частина повідом-

лень літопису по 1672 р. списана з третьої частини «Кройніки» Феодосія Софоновича — «Кройніки о землі Полской» (1673 р.). Останній писав у Києві у 1672—1673 р.р., а його джерелом тут був переважно «Уманський» літопис, що не зберігся у чистому вигляді. Це створило враження, що нібито перша половина основної частини пам'ятки створювалася жителем Правобережної України.

Про час створення основної частини Чернігівського літопису можна судити з деяких його звісток, серед яких треба вказати насамперед 1676 р.: «Того ж року Петро Дорошенко царю московскому поклонился і поїхал до Москвы зовсім на мешкане і там был в чести царской, а поживим літа многие, умер на Москві». Оскільки Дорошенко помер 19.XI.1698 р., то ясно, що основна частина літопису не могла бути створена раніше 1699 р. Інші повідомлення чітко засвідчують, що основна частина була створена не пізніше жовтня 1708 р. Враховуючи, що ядро пам'ятки закінчується описом подій 1703 р., можна досить точно визначити час його створення: 1699—1704 р.

Лазаревський мав рацію, коли вбачав у авторі основної частини літопису чернігівця, можливо, відомого творця одного з списків українського хронографа 2-ї редакції, а саме: Леонтія Боболинського, який був тоді еромонахом чернігівського Троїцько-Іллінського монастиря.¹⁰ Додамо, що автор був близьким до чернігівського архієпископа (у 1693 (формально — з 1692 р.) — 1696 р.р.), святого Федосія Углицького, а його політичні погляди близькі до поглядів Боболинського. Однак слід мати на увазі і деяку неузгодженість: Боболинський не пізніше 1699 р., коли почав створюватися літопис був уже ченцем київського Видубицького монастиря і перепишував там хронограф.

Джерелами основної частини Чернігівського літопису, окрім «Кройніки о землі Полской» Софоновича, були й «Скарбниця» (1676 р.) Йоанкія Галятівського, ігумена (з 1668 р.) та архимандрита (з 1669 по 1688 р.р.) Слєцького монастиря у Чернігові; свідoctва очевидців. Так, використанням свідчень старожилів Мгарського монастиря можна пояснити появу в Чернігівському літописі ряду повідомлень, що стосуються подій, які відбувалися у цьому монастирі та в Лубнах (див. звістки під 1632, 1638, 1661 р.р.). Складніше пояснюється походження комплексу звісток, що охоплювали події 1605—1611, 1615—1620 р.р., котрі відбувалися на Волині. Ці повідомлення збігаються з аналогічними звістками Острозького літописця, часом навіть доповнюють останні. Очевидно, даний комплекс звісток Чернігівського літопису походить від протографа Острозького літописця.¹¹

Через неоднорідність пам'ятки, участь у її написанні кількох авторів, не завжди критичне ставлення до використаних джерел важко чітко охарактеризувати її історичні концепції. Можна відзначити тяжіння; упорядників до історії національно-визвольної боротьби українського народу, православної церкви, можна відзначити, що їхні симпатії були на боці поміркованої частини керівництва Української держави-Гетьманщини, котра тяжіла до досягнення компромісу з Річчю Посполитою. Симпатії до Богдана Хмельницького, Івана Сірка, Якіма Сомка, патріарха Никона, Івана Мазепи (!) не були перешкодою до виявлення позитивного ставлення до відомого дипломата Речі Посполитої, українця за походженням і православною за віросповіданням Адама Киселя. Негативне ставлення було висловлене щодо гетьманів Івана Брюховецького та Івана Самойловича, котрі відверто притримувалися промосковської орієнтації. У своєму прагненні зобразити Б. Хмельницького вірним слугою короля Яна Казимира, автор явно переборщив і навіть вставив у свій твір сумнівні відомості (деякі деталі опису зустрічі Хмельницького з королем під Зборовом у 1649 р., промова гетьмана). Відомості Чернігівського літопису в цілому відомі дослідникам з інших джерел, хоча трапляються і оригінальні, наприклад про антифеодальне повстання у Лубнах в 1632 р. Але цінність Чернігівського літопису не стільки у нотуванні оригінальних звісток, скільки у трактовці подій, виявленні авторами свого історичного та громадсько-політичного світогляду. Без цієї пам'ятки картина розвитку української історичної та суспільно-політичної думки XVII—XVIII ст. була б значно блідшою.

Хоча Чернігівський літопис у редакції І. Янушкевича був виявлений нами ще у 1972 р., але в умовах щербиччини видати його в той час було практично неможливо. Пізніше його планувалося видати нами у збірнику документів, присвяченого ювілею Чернігова, але упорядники з незрозумілих причин не включили до збірника текст пам'ятки. Між тим Чернігівський літопис все частіше опиняється у полі зору дослідників. Насамперед, слід вказати на відому дослідницю історії запорозького козацтва О.М. Апанович, яка виявила редакцію І. Янушкевича незалежно від нас і майже одночасно. Ряд важливих зауваг вона висловила у своїй монографії, а у 1989 р. видрукувала (з перекладом М. Малюка сучасною українською мовою) заключну частину Київського списку пам'ятки (1726—1764 р.р.).¹² Тут дослідниця доповнила характеристику історичних поглядів автора пам'ятки, котрого вважає анонімним, і зробила це дуже ґрунтовно. Однак проблема публікації всього тексту Чернігівського літопису за Київським списком не знята з порядку денного. Готуючи академічне видання тексту пам'ятки з урахуванням всіх списків та редакцій, ми подаємо тут Чернігівський літопис за одним, але найновішим (Київським) списком, принаймні його першу частину, яка залишилася за межами публікації О. М. Апанович.

При публікації тексту пам'ятки нами були використані спрощені правила транслітерації, розроблені свого часу Ярославом Дзирою.¹³ Підкреслені у тексті слова написані у оригіналі на маргінесах. Звичайно, в межах журнальної публікації, до того ж розрахованої на широке коло читачів, навряд чи потрібно давати детальний коментар, бо це зайняло б місце більше, ніж сам літопис. Тому обмежимося тільки мінімальними поясненнями та уточненнями.

Примітки:

- 1 Южнорусские летописи, изданные Н. Белозерским. — К., 1856. — Вып. 1. Один список (Білозерського) був дефектним і уривався на подіях 1652 р. Другий (Авксентія) охоплював події 1587—1750 р.р.
- 2 Лазаревский А. Черниговская летопись по новому списку (1587—1725). // Киевская старина. — 1890. — Апрель. — С. 70—104.
- 3 Центральна наукова бібліотека НАН України у Києві (далі — ЦНБ). — Відділ рукописів (далі — ВР). — № VIII, 147 М/56.
- 4 Мыцык Ю. А. Украинские летописи XVII века. — Днепропетровск, 1978. — С. 69—72.
- 5 Южнорусские летописи... С. 5—6.
- 6 ЦНБ. — ВР. — № VIII, 147 М/56. — С. 76.
- 7 Дневник генерального подскарбия Якова Марковича. // Киевская старина. 1895. — Октябрь. — С. 166.
- 8 ЦНБ. — ВР. — № VIII, 147 М/56. — С. 59, 60; Дневник генерального подскарбия Якова Марковича (1717—1776 г.г.). — К., 1893. — Ч. 1. — С. 1.
- 9 Лазаревский А. Новый список... С. 87.
- 10 Там же. — С. 71-72.
- 11 Там же. — С. 79. Мыцык Ю. А. Украинские летописи... С. 72, 39—46.
- 12 Апанович Е. М. Рукописная светская книга XVIII в. на Украине. Исторические сборники. — К., 1983. — С. 99—117; Апанович О. Ще одне джерело з історії України XVIII сторіччя. // Україна. Наука і культура. — К, 1989. — Вип. 23. — С. 213—231.
- 13 Літопис Самовидця. — К, 1971. — С. 40—42.

МИЦИК Ю. А., проф., доктор істор. наук.

ЛІТОПИС

ЩО СЯ В РУСКИХ И ПОЛСКИХ СТРАНАХ ДЯЛО И ЯКОГО ОТ РОЖДЕСТВА ХРИСТОВА РОКУ РОКУ ОТ СОЗДАРЕНИЯ МИРА 7001, ОТ РОЖДЕСТВА (ХРИСТОВА) 1493

Ляхи з волохами войну точали и волохи ляхов били и, побравши многих в неволю, в плуг запрегали, орали ими и жолоде сіяли. Якое місце и до сего часу называється Лядская дубрава.

1506. Земля тряслася.

1586. По смерти Стефана Баторого, короля полского, обран ест на королевство полское Жигмунт Третий, крол шведский, и коронован в Кракові.

1591. Быдло велми здыхало и невидимо по окнах слова были писаны.

1591. Михаїл Рогоза на митрополию киевскую посвящен в Вилню, Той же Михаїл Рогоза, приехавши с Киева до Брестя-Литовского, учинил собор на духовенство. На котором соборі при нем были епископы Ипатий Поцией, прототроний митрополи киевской, епископ володимерский, Кирил Терлецкий, ексарх константинололский, епископ луцкий, Ермоген, архиепископ полоцкий и туровский, Дионисий Збаразский, епископ хелмский и белзский, будучи православными, на том соборі приняли унію и послушенство Михаїл Рогоза отдал папезові, пославши до Рыму епископов Ипатия Поция и Кирила Терлецкого. Але той унии духовенство иное руское и монастыри всі и шляхта, не приняли. Того ж року Косинский воевал с поляками и zostal от них под Пяткою пораженным.

Того ж року Наливайко спалил Слуцк и Могилев великий, а потим под Лубнями на Солониці ляхи збили его войско, а самого Наливайка и двоих его полковников, Мазепу и Лободу, живцем побрали.

1600. Михаїл, воевода мултянский, воевал на Полшу // [с. 60].

1601. На Жигмонта, короля полского, от панов был рокош.

Того ж року татаре пречиские людей брали. Надобно разуміт: у жнива между праздниками около Успения и Рождества Богородицы, а те люде пречистыми называют.

Розстрига Гриша Отрепєв. Того ж року лжеименитого Дмитрия, царя, на Москву провадили поляки, але там немного царствовав, бо его забили москали.

1609. Гайдук един благочестивый в Вилні тьял шаблюю с тылу на Ипатия Поциея, митрополиту унияцкого, и надтял ему карку, але вылечился. А гайдука благочестивые сховали межи собою.

1611. Татарє выбрали Острожок.

1614. Цар Феодор чернцем стал.

1615. Саранча была всюды великая в Полци, Литві и на Вкраїні и война Сагайдачного на Москву.

1616. Татарє стрибинский взяли Шульжинци и людей много набрали.

1619. Сніг на Вознесение Господне выпал, з морозом же; в полю от великости снігу и зимна великого овечки померзли.

1620. Турки гетмана великого коронного Жолимовского* на Цоцорі з вейском его забили, а самому Жолиовскому, гетманові, мужик сокірою голову утяв над Дністром, против Могилева Подолского.

Того ж року у Варшаві на Сеймі шляхтич Пекарский на Жигмонта, короля польского, гды выходил з костела, ударил чеканом, але Бог его сам боронил от смерти, бо плазом ударил и кров его облила и пал крол на землю, А потим, пришедши до себе, даровал его здоровем, але Владислав королевич казал его на коню мідяном спалити и зараз выволано, абы чеканов ниhto не сміл носити.

1621. Турки по(д) Хотінем ляхов осадили; в котором войску был Владислав, королевич польский, а гетманом // [с. 61] козацким тогды был Бородавка, до котрого королевич не раз посылал, абы до него с козаками прибывал на помоч, але он за пянством не поспішил. Видячи теди козаки городовые озяблост его, без відома его послали на Запороже, даючи знати о гетманской на королевские писма недбалости. Почувши тое, запорожцы выйшли зараз всі, зоставивши дві тисячи козаков на Запорожю, маючи собі вожем Сагайдачного. А пришедши до Межибожя, обачили непорядки его в войсковой справі, (то) казал Сагайдачный Бородавци пянному шию втяти. Там же козаки Сагайдачного учинили гетманом. И зараз, яко найрихлій, Сагайдачный пошел з войском козацким до королевича под Хотін, а пришедши вночи под войско турецкое, подмял(?) полевою всю сторожу их. А справивши войско свое на дві части, ударил на войско турецкое о полночи, а положивши турков трупами тысячий пятьдесят три, пробился до королевича, пал пред ним на землю, витаючи его. Владислав, миле принявши, дяковал ему за таковую отвагу и милость и, ударовавши его самого и все его войско, казал отпочинути дни два. А турки, зараз будучи прєстрашены непомалу, оставивши поляков, станули в единой купі обозом своїм, але Сагайдачный с козаками своїми промислом своїм рвал вночи турков, забиваючи их и живцем беручи. А потым цесар, мало що войска своего турецкого маючи при собі, оттянул з ганбою прєч, бо почув, же крол Жигмонт епод Илвова з войском чужожемским и посполитым рушенем міл тягнути до сына своего под Хотін в помоч.

Року 1629. Переясловщина была, то ест война за Конєцполского, гетмана великого короннаго польского, а за Тараса, гетмана козацкого.

1630. Иов Борецкий, митрополит киевский, благочестивый, преставился. // [с. 62].

1631. Петр Могила митрополитом в Києві. Исаия Копинский обран на митрополию киевскую, а на той час Петр Могила был архимандритом печерским киевским и іхал в справах своїх пилних до кроля до Варшавы, и просил его Копинский, абы ему привилей привез от кроля на митрополию киевскую. Але Могила помилився (и) не ему, да собі выправил привилей на митрополию тую ж. И правил церков Божию з великим приложением, боронячи еї от ляхов и униятов, маючи оп собі кроля Владислава защитника.

Року 1632. Владислав, королевич польский, взял от Москвы Смоленск, Москву збил, а гетмана их Шейна волно до Москвы пустил.

Самозван. Того ж року в Лубнах мужик один назвался царем и зобралося до него много голоты. А гды царя того царя** поймали; гултайство его едних постинали, а иншие поутікали. А самого того царя, набивши гармату великую, вложили его в ней и выстрелили на воду, и там утонул. Того ж часу Копинский, зіхавши з Києва зовсім, мешкал в монастыру лубенским, строячи его, который зовется Мгар. Того ж року Морцакий добувал Ніжина, але его не взял.

1633. Война Шеїнова на Смоленск за царя московского Михаїла Феодоровича,

1634. Жигмонт, корол польский, помер, а Владислава, сына его, по погребі, в Кракові короновано на королевство польское. Того ж року зимою по Рожестві Христовом гром великий грімил и перуны были. Тимош умор, а Арендаренка гетманом учинено.

1637. Кумейщина была за Павлюка, гетмана козацкого, которого ляхи збили, а Павлюка в Боровици поймали. Тогды ж Кизиму, сотника, и сына его в Києві на пал збили, а Павлюка у Варшаві стято. I от того часу великая неприязнь козаков з ляхами вчалася, // [с. 63].

* Ошибка. Правильно Жолковский или Жолкевский.

** Описка. Правильно «А где ляхи того царя...»

1638. Острянин ніякий под Лубнами войско забрал. А ляхи, учувши тое, зараз, ишли на него. А он пред ними пошел в степи, а ляхи гонилися за ним. Он, обернувшись, дал їм битву на річці, названої Старица, и много там ляхов пало трупом, мало їх що утекло. А повернувши ляхи до дому, в городах, яких хотіли, козаков брали, а на пал збивали, и(з) своих маетностей козаков выганяючи, великое над ними посмівиско чинили.

1645. Король и митрополит Могила померли. Владислав, корол полский, помер. Того ж року Петр Могила, митрополит, помер, а по нем зостал митрополитом Селвестр Косов.

1648. Война гетмана Хмельницкого з ляхами початковая. Богдан Хмельницкий на Запорожю повстал и там, що было в Січі ляхов, німцов, всіх выкололи козаки. А с татарами Хмельницкий взял премирие. Учувши тое, ляхи послали Потоцкого молодого, сына гетманского, з войском на Запороже, А Хмельницкий з козаками и ордою стрітил их* на Жовтых Водах о сродопостоу великом и осадил их, и знесл військо лядское все, А комисара и каштеляна живцем узали и татаром отдано. А потом пошел Хмельницкий в города и пришол под Корсунь и там ляхи з Потоцким, гетманом великим коронным(и) Калиновким учинили битву с Хмельницким, А збил ляхов мая 24 дня о святых зеленых, а гетманов обудвух лядских отдал живцем солтанови татарскому Тугай-беови.

1649. Жигмонт Казимир Третий зостал королем полским. И за его владения поляки зобравшись, знову шли на города козацкие и пришли под Пиляву. Хмельницкий с козаками и ордою стрітил их и там обої войска станули козацкие и лядские, там же день и другой тылко герцы межи собою отпраовали. А в тым орда вся пришла до Хмельницкого и зараз ляхи з великою гордостию звели битву с Хмельницким, але їх Хмельницкий П [с. 64] зламал и розбил войско их. А ляхи, утікаючи, заперлися в Збаражю. Там их Хмельницкий стиснул облеженем, где великий голод ляхи терпіли, їли кони и псы свої коханий, а крол Казимир сам с посполитым рушенем ишол ляхом на отсїч. Почувши тое, Хмельницкий взял половину войска козацкого мїл повтораства тысячий, а орды осмдсят тысячий также и орды половину. Стрітил короля под Зборовом, до которого зараз ляхи з великим гудом скочили, але он их там много побил и облегл. Потым крол Казимир просил Хмельницкого до себе, давши козаком семи сенаторов в заставу за Хмельницкого. А Хмельницкий приїхал у сту коней до обозу полского нарядно, бучно, збройно, а пришедши пред короля, пал пред ним на землю, а потым, гды за расказанем королевским подведено его, мовил ему крол: «Естли то годится так сынові коронному, тобі, пане Хмельницкий, на пана своего руку подносити и воевати на него», А Хмельницкий отказал, плачучи: «Я на кроля, пана моего милостивого, руки не подношу, толко на его сенаторов, которые и на святой памяти кроля Владислава, роженного королевской милости, пана моего милостивого, (брата), не дбаючи напомене, так мні самому, яко и всему народови малороссийскому незносные и невымовные чинили кривды. А тепер, чего не дай Боже, гдыбы нас зламали, не доставили бы и наслідку русского, а так, наяснійший милостивый пане, будем им боронитися, пока нас станет, абы в наши козацкие города ани заглянули. Я тепер, наяснійший пане мой милостивый, учинити готов все, що ми кажеш, а з ляхами буду битися». И плакал крол сам, сенаторове и Хмельницкий вельми, час немалый. Потым Хмельницкий пал знову пред кромем, плачучи, просил прощения и лежал, облапивши ноги королевские, а крол казал его подвести и, давши ему руку свою поціловати, просил, абы з облежена выпустил войско полское з Збаража П [с. 65]. И так приїхавши Хмельницкий до обозу своего и заставных сенаторов казал до кроля отпраовадити, а сам з войском своїм приїхавши под Збараж до другого войска своего, просил до обозу своего гетманов полских и инших панов на учту. А участвовавши оных, дал сорок возов лигомин вшыляких войску лядскому и отступил от Збаража от ляхов, пошел в города свої. А крол Казимир отишол зо всім войском до Полщи.

1650. Адам Кисіль, воеводою зостал киевским; пан благочестивый, того козаки любили велми.

1651. Война Берестецкая. Ляхи под Берестечком малым Хмельницкого войско збили; а как, покинувши и козаков и табуру увес, мусил утігати, так же козаки и орда, хто могл утікали. И велми их там погинуло много по болотах и на переправах от ляхов побито. Ляхи за Хмельницким ишли втропы аж до Білой Церкви, города козацкого. А Хмельницкий, знову зобравши войско, из ордою ишол противко ляхов, а ляхи впавши в Білую Церков, замкнулися в ней. А Хмельницкий там їх облегл. А Януш Радивил, гетман литовский, Иеремияш Вишневецкий з другими войсками, ишли на Україну. А гды до Паволочи пришли, там Вишневецкий помер. И вернулись всі коронные жолніре до Полщи, взявши з собою тіло Вишневецкого. А Радивил з Литвою пришол до Киева и гді могл чути в кого скарбы, то побрал їх. А в Києві на той час был митрополитом Силвестр Косов и много подавал Радивилу скарбу. И в монастыру Печерском брал (Радивил), що сам хотіл, а потым вернулся до Литвы. А тые, що были ляхи в Білой Церкви в облеженю, просили Хмельницкого о мило-

сердце; и пустил их в цілости додому. А гды выходили з міста, казал Хмелницький на їх ганбу трубити в тые трубы, що мысливцы собак скликают, а было тых трубок триста.

Року 1652. Мор на Україні. Великий был мор по sweй Україні и велми много пермоло людей свіцких и духовных. // [с. 66].

1653. Хмелницький царю московскому поддался. Богдан Хмелницький поддался со всею Україною и Войском Запорожским и присяг в Переясловю Алексію Михайловичу, царю московскому.

1654. Война дрижиполская. Ляхи зимою доставали Уманя, а Хмелницький с козаками и з москалями, над которыми гетманом был Борис Василиевич Шеремет, ишли на одсіч Уманю. Довідавшись того ляхи, же Хмелницький з Москвою и козаками идет до Уманя, оставивши Умань, стрітили Хмелницкого в степу, (в) таком містцу, где не было ни воды, ни дров, ни сіна и там его, маючи при собі татар, осадили. А морозы велми были великие; тое чинилося по крещении; и так три дни будучи в облеженю, где ни козаки, ни москалі, ни коні їх, ничего ни іли, ни пили. А дня четвертого обоз свой Хмелницький оточивши вкруг гарматами, бо вже не могл болш витривати голоду и зимна, пошел напролом, стріляючи з діл и ручной стрілбї безпрестанку, а пробившись на волю, бо не міли ему що ляхи учинити, обернувся на ляхов и на орду и много їх побил и аж до Буку, в міста и за Буки гонил їх. А тую войну козаки прозвали Дрожиполею, бо не один козак и москаль, дрижачи, сконал.

1654. Того ж року, августа дня 4, в середу, солнце все затмилося за годин (дві) была ноч о полудню и звіды было видати на небі.

Року 1655. Взятє Вилни. Алексій Михайлович, цар московский, воевал Литву и взял місто столечное литовское Вилно.

Того ж року ходил Хмелницький под Каменец-Подольский, а постоявши под ним, отступил и пошел поды Илвов. А был з ним Василий Василиевич Бутурлин з московю. Пришедши под Илвов, хотіл его добывати, але лвовяне откупилися ему. Он, взявши откуп, хотіл итти в Полщу далей, але же // [с. 67] зима наступила, вернувся додому. Той же осени, як был Хмелницький под Лвовом, вышол хан со всіми ордами своїми на городаы козацкие, почавши от Смілой, на Городище, на Волховец, на Звиногородку тягнул противко Хмелницкого; и под всіма городами украинскими было множество татар, хотячи добывати городов, бо хан розгнівався на Хмелницкого за тое, що здався москалеви. И тих козаков, що з городов украинских ишли до Хмелницкого албо от Хмелницкого с, под Илвова, татаре ловили. А самого Хмелницкого, сподкавши под Озірною, мало не розбили, бо войско свое Хмелницький распустил был и мало що было при нем. Потом, змиривши с ханом, сам Хмелницький был у него в наметю, а поговоривши з собою наедині, разошлися в покою. И пришедши Хмелницький с той дороги в Чигирин, захоровал.

Того ж року Золотаренка, наказного гетмана, под Быховом мужик простый з мушкета забил. И когда в Корсуні его погребано, церков во время похорону з людьми и с тілом его згоріла.

1657. Антон, судия генеральный козацкий, ходил з зимі на Венгры, бо на той час вторгнули были венгры до Полщи. А знавшись з шведским королем, той Антон Варшаву, Краков и иншие города поза Вислою воевали.

Того ж літа Хмелницький сына своего Юрася, еще молодого, от Чигирина выправил до войска на Ташлик.

Хмелницький умер. Того ж часу Хмелницький, гетман, помер, а сын его на Ташлику стоял неділ шест, а повернувшись до Чигирина, уже отца своего не застал живого. Того ж року Силвестр Косов, митрополит киевский, помер.

Виговский гетманом. А по Хмелницком Иоан Виговский, писар генеральный, зостал гетманом козацким. // [с. 68].

1657. Под Полтавою Пушкаря, полковника полтавского, который был збунтовался на Виговского гетмана, под Полтавою козаков его збил, самого поймавши, казав стяти Виговский.

Виговский, зміна. Того ж літа Данило Виговский подступил под город московский киевский от монастыря Печерского з войском козацким, а Яненко, полковник киевский, з другого боку с козаками стоячи на Шкавицы добывали города московского.

Война в Кисві скавищина. На той час в городі воеводою был Борис Василиевич Шеремет. А потом, гды дня едного Данило Виговский был весел, москва, вышедши з города, обоз Данилков розбили и козаков много згнуло. А Данило Виговский сам ледво утекл. Тогда ж и Киев прежде добывая своего, москалі город Киев спалили ввес, И тая война названа есть скавичина.

1658. Война под Конотопом. Григорий Гуляницкий, полковник миргородский, от Москвы был в облеженю в Конотопі, которого Виговский, гетман, пришедши с козаками и ордою, освободил, а москву всю збил.

1659. Юрий Хмельницкий гетманом. Иван Виговский под Хвастовом Юрию Хмельницкому булаву и гетманство отдал. Того ж літа за Цюцюры, полковника переяславского, козаки в Переясловки, а Ніжині, в Чернігові ляхов выбили и Вемірича, пана благочестивого, который з лютра тогда зостал благочестивым, мужик стяв косою. Того ж року Юрий Хмельницкий царю московскому поклонился, а на другой год змінил, яко послідующая гистория обявляет.

1660. Цюцюра гетманом. Борис Василиевич Шеремет з войском великим московским и козаками, которым был гетманом сіверским Цюцюра, вышел с Киева на Полщу воевати. Которых Москалев с Шереметом и Цюцюрою ляхи под Чудновом осадили. А потом москва и козаки, будучи голодом зморенїи, за персвазиєю Ивана Виговского, который был // [с, 69] уже з ляхами, ляхом здалися, А ляхи Шеремета з Москвою и козаками в неволю отдали татаром, тылко Цюцюру до себе взяли и вьзеном его в Дубні мучили, а потым на Вкраїну з Дубна утек и умер.

Року 1661. Самко гетманом. Юрий Хмельницкий, гетман, который змінил царю московскому и, поклонившись королеви польскому Яну Казимирові, преправившись през Дніпр, ишол под Переясловль добывати в нем Ромодановского, воеводу московского.

Сего ж 1662 году в Чернигові плакал образ Пресвятыя Богоматери, который иміється ныні в обители Святотроицкой Илінской черниговской и чудотворный.

И станул о полмили от Дніпра з войском своїм, а Ромодановский из Якимом Самком, дядком Хмельницкого, гетманом сіверским, вышедши з войсками московскими и козацкими, пошол инсперате потоптом на Хмельницкого. Который, не мугочи прийти до справы, утекати почал на конех през Дніпр вилавл против Канева. И потонуло Козаков его и ляхов тысячей десят и килка сот, отбигши всего табуру. А хто не вспів утекати, тых москали побили. А потым орда пришла сильная на Вкраїну, по которую Хмельницкий посылал, але на той час не приспіла, гды Ромодановский гонил Хмельницкого. И много шкоды в людях орда починила. И на той час Климентия Старушича, игумена видубицкого, под Лубнями взяли с челядою, который ізди на Преображение Господне до Мгара на праздник. На той час у Мгарі был игуменом Виктор Загоровский, але Старушича законники терехтемировские выкупили. В Києві много людей порубали татаре и плінили и монастыр Ерданский спалили.

1662. Тетера и Самко гетмановали. Юрий Хмельницкий в Чигрині Павлу Тетері отдал булаву и гетманство, а за Дніпром Самко был гетманом, А Хмельницкий постригся в «ернці в монастыру Корсунском. Стригл его Дионисий Балабан, митрополит киевский, а игуменом на той час в Корсунском монастыру был Феодосий Углицкий II [с. 70].

1663. Брюховецкого гетманство, а Сомкова смерт. Рада албо зрада чернецкая козацкая была под Ніжином. И там Ивана Брюховецкого москалі учинили гетманом, а Сомка, гетмана, и Васюту Золотаренка, полковника ніжинского, Оникия Силича, полковника черниговского, и полковника переясловского Шамрицкого и еще пятого Человека знатного казал Брюховецкий постигати татаринов в Борзні. И так зостали мучениками, бо невинне потрачено их.

Того ж году Сірко з Запорожя приходил добывати Чигирина, але не добывши, отступил.

Року 1664. Смерт Виговского и жоны его. Тетера да Чернецкий и Маховский Ивана Виговского казал разстріляти, а он на той час в избі поклянувши, читал акафист Пресвятой Богородицы. Похован в Великом Скиті из жоною своею Стеткевичовною, которой, гды сказано, же пана забито, пала и умерла, зоставивши и сына единого своего, еще невеликого.

Война Чернецкого з ляхами на козаков. Того ж року Чернецкий з жолнірами своїми в пост великий, в середу першого тыждня о вечерной годині пришол до Чигирина и облегл Сірка в Бужині. А Сірко на самый день Воскресения Христова вышедши з своїми козаками з замочку, инсперате, вдарил на ляхи и много их постигал и поколол и пошол в поля, чрез Медведовку волно. А Чернецкий Бужин и Суботов спалил.

Тіло Хмельницкого з гроба выкинуто. И там в Суботові тіло старого Хмельницкого и Тимоша, сына его, которого под Сачавою забито, казал з гробов в рынку выкинути на попелице. Суботов тогда был пуст, а псов с Чигирина, з Суботова и из инших пустых міст украинских великое множество было, которые чередами ходячи, не толко мертвых трупы і ли, але и живых людей шкодили. А Чернецкий, набравши скарбов и гармат, вышол с Чигирина. Для того же и сам Тетера, гетман, с Чигирина до Полщи выражался, тылко Хлопицкий з ляхами в Чигирині зостался. // с. 71.

Корол Казимир был под Глуховом войною.

Того ж року Ян Казимир, крол полский, из войском полским и татарским и козацким другого боку Дніпра был за Дніпром. Рождество Христова отпраовал в Козелцу и Глухова добывал неділі чотыри, а не доставши, отступил и пошол до Полщи, гдыж весна наступовала. А гды был в Корсуні, идучи на Задніпре, там Иосифа Нелюбовича Токальского, митрополиту, по Балабані, киевского и Хмельницкого, которого в иночестві названо Гедеоном, казал запровадити до Малборку на заточение, а Антония Винницкого учинил митрополитом, епископа перемышлского.

Комета. Того ж року была на небі метла з звїзд и одна сходила з полночи на заход соннца, другия з вечера на заход соннца и было тое недїл двї.

Року 1665. Тетера вышол ис Чигирина, не давши никому гетманства. Того ж року Брюховецкий Чигирина добывал недїл чотыри, а не добывши, отступил.

Опара гетманом и Дорошенко. По Тетерї настал гетманом Опара, а потым его татаре с козацкого табору взяли с собою в Крым. Потом Дорошенко в Чигиринї зостал гетманом. Того ж року Брюховецкий оженился на Москвї и з великим жалованием повернулса.

1666. Воеводы стали по городах на Украинї и перепис был народу.

Солнце мїнилося, але не все, в петровку в пяток десятыи по воскресенїи Христовом. Того ж року стали воеводы по городах украинских и был перепис во всей Малороссїи по указу царя московского Алексїя Михайловича, як много людей на Украинї, старых и молодых и вшеляких, писано.

Того ж року на святого пророка Илию козаки, направленные от Дорошенка, убили Данка, полковника переяславского, и судию генерального, а потым и инших немало и, ввойшовши в Переяслов и выпаливши мїсто, утекли за Днїпр до Дорошенка.

Никона патрїярхи зложене. Того ж року Никона, партиярху московского, зложили с партияршества партиярха александрийский, другий антиохийский, а невинне. И в заточение послано за росказанем царя Алексїя Михайловича. // с. 72.

1668. Брюховецкий, гетман, царю московскому Алексїеву Михайловичу змїнил и воевод московских и москалиов по городам велїл бити. Того ж часу москва Переявловл допала ил и Нїжин ввес спалила.

Брюховецкого убито. Того ж року Дорошенко пришол под Полтаву в чернецкую раду, а Брюховецкий з Гадячого ишол в тую ж раду. И там его запорожцы забили на Говтвах за Зїнковым, а Дорошенко обоїх сторон Днїпра зостал гетманом. Того ж року Ромодановского, гетмана и воеводу московского, у Бїлых Вежах татаре осадили и сына его под Ичнею на бою взяли.

1669. Многогрешного гетманство Демяна Многогрїшного москва в Глуховї третей недїли посту великого гетманом учинила. И той обрал собї житие в Батурині гетманское; и по нем и иншие гетманы там живут.

1671. Михаїл Корибут Вишневецкий стал королем полским.

1672. Взяте Каменца-Подолского чрез турков. Цесар турецкий сам был под Каменцем-Подолским и взял его августа дня 18, а подо Лвов посылал Каплан-пашу з войском турецким и татарским и Дорошенком с козаками. Который паша добывал его мощно и не добыл. А Дорошенко послал до монастыря Креховского спод Илвова Ивана Мазепу на залого. Каплан-паша не вїдал того и послал часть войска турецкого и татарского добывати того ж монастыря. А гды пришло войско его там, били їх, боронячися, чернцы добре и ханского забито сестренца глїотом желїзнїм и сам залога Иван Мазепа з ручницы много турков трупом положил. За що велми розгнївався хан и болшую громаду войска татарского и турецкого добывати Крехова послано. Видячи чернцы, же трудно оборонитися, здались турком и дали за себе окупу сребра церковного каменей чотыри и таляров тысячу. А так отишли от них турки и пришли до цесаря до Каменца-Подолского. // [с. 73].

А на той час Михаїл, крол полский, Корибут Вишневецкий с пополитым рушенем стоял в Великой Полци под Голембем, а Ян Собеский, гетман и маршалок великий коронный, з войском кварцяным полским был в Покутию. И под Калушем мїстом бил велми орду и сам вож их Адзи Герей солтан блудил по лїсу дний 5, аж его мужик един выпровадил на дорогу, а он ему за то дал 30 червонных. А лвовяне поступили дати, иднаючи турков, сорок тысячий чирвоны золотых и сорок тысячий таляров битых. И дали в заставу им двох мешан руси, двох знову мїщан поляков, двох мїщан армянов и они отступили оды Лвова. Але посполитым в лїт килка тых всїх мїщан турчин взамін за едного великого якогос татарина пустил с Каменца до Лвова без датку вышпомененной сумы.

1672. Рождение императора. Того ж року 30 дня мая цар Петр Алексеевич родился.

Взятие гетмана Многогрїшного. Гетманом стал Самойлович. Того ж времени в пост великий Демяна Многогрїшного, гетмана козацкого, москали на заточение в Сибир заслали, а Ивана Самойловича гетманом учинили.

1673. Корол Вишневецкий умер, а Собеский стал королем. Михаїл, крол полский, в Лвов умер. Того ж часу Ян Собеский, гетман и маршалок великий коронный, з гетманом литовским Пацом, маючи при собї войска коронные и литовское, збили турков под Хотїнем. Послї Покровы и обоз взяли. Над турецким войском был гетманом Гуссейм-паша. Там Ян Собеский в замку Хотїнском грошей миллион сїм взял скарбу турецкого.

Того ж лїта Ян Собеский, гетман, зостал королем полским.

1674. Цесар турецкий сам особю своею другий раз вышол и города козацкие Уман. // [с. 74].

Ладыжин и Уман турки взяли за бунты их междоусобные. Ладыжин, Збараж, Лодгайцы и иншие городки побуривши, а людей множество великое забрали в полон. А то Дорошенко цесара на тое взрушил, бо уманцы были збунтовалися, а сами меж собою улицами билися, едни себе турецкими, а другие московскими називаючи. Як же пришол турчин, так всі погинули.

1675. Петро Дорошенко царю московскому с Чигирина прислал до Москвы сан-джаки турецкие. Митрополит Токальский в Чигирині помер.

1676. Цар Алексій умер, цар Феодор воцарился. Алексій Михайлович, цар московский, помер генваря дня 31. По нем зостал царем Феодор Алексіевич, сын его. Того ж року Петро Дорошенко царю московскому поклонился и поТхал до Москви зовсім на мешкане и там был в чести царской, а поживши літа многие, умер на Москві в маестности Ярополцу, гді и погребен.

1677. Имбраім-паша Чигирина з великим добывал войском турецким и татарским, але, стративши войска немало якбы част болшую турецкого и татарского, сам три разы подбігал под замок, умыслне хотячи, абы его забито, а потым зе встыдом отступил додому.

1678. Взяте Чигирина и комета. Азем, визир турецкий, взял Чигирин місяца августа дня 11 в неділю. Того ж року комета великая показалас, то ест звізда з хвостом, зимою, а килка неділ трвала.

Року 1679. Ян Третий, крол полский, под Журавном с турским пашею, названным Сартан-паша, міл войну. А потым згодилися з собою на літ шест на той час Скит великий, монастыр, в Покутю лежачий, турки спалили, а що в Галичу, в Тисменицы, Чорткові, Богородчаных и по инших містах людей в Покутю и ку Подоло забрали были турки всіх в цілости при згоді. Которых // [с. 75] было на тысячій 30, королеви полскому отдали и игумена скитского з килка братьями. На той час был игуменом Дорофей. Войска великие стояли под Киевом, ожидаючи бесурманского нашествия.

1680. Сірко умер. Феодор Алексіевич, цар московский, послал Василия Василевича Голицына з войском великим казацким от турков краю малороссийскому.

1681. Марта місяца дня 23. Гром был против Лазаревой суботы, страшноу велими блискавицею.

Того ж року Феодор Алексіевич, цар, дал монастыр Свинский под Печерский монастыр.

1682. Землетрясение. На святого апостола Матфія земля тряслася.

Цар Феодор умер. Того ж року Феодор Алексіевич, цар московский, помер в четверг неділи фоминой априля 27 дня, царствовал літ 7 и місяцей два.

Бунт стрелецкий. Того ж літа мая 15 дня стрілцы московские много бояр погубили. В місті своем столечном Москві на Красной площади столп каменный там же были поставили, а потым его до основания розбили.

1682. Царие Иоан и Петр коронованы. Того ж літа Иоан и Петр Алексіевичи, царя Алексія Михайловича сынове и братия единоутробная, почали царствовать; в Москві короновал их Иоаким, партиярха московский, юня 25 числа.

1683. Инокентий Гизель, архимандрит печерский, умер, а по нем настал Варлаам Ясинский.

Война вiденская.

Віна резиденция цесарская.

1684. Ян Третий, крол полский, под Виднем, містом цесара христьянского, турков збил и великіи скарбы там взял и намет вейзерский, который был вздовж на сажней 40, вшир — сажней 20, а верхов міл 23. И корогов махометанскую взявши, послал до Рьму, а потым, гонячи вейзира, который спод Видня утекл, місто великое цесарское, названое Стригония, котрое турки завоевали были, // с. 76 у сто літ того ж дня, якого взяли, цесарови отшукал. И там кавалерию турецкую тысячій 80 трупом положил, а татаре утекли, бо іх там убито тысячій три.

1685. Мир с Полшею. Року 1685. Иоани Петр,цари московские з ЯномТретим, королем полским, учинили вічное з собою примирне. Того ж року перший митрополит киевский Гедеон Святополк, княз Четвертинский, епископ луцкий от Иоакима, патриархи московского, посвящен на Москві на митрополию киевскую. Того ж року в Глухов; старый замок згоріл августа 13 с четверга на пятюк.

1687. I. поход в Крым. Иоан и Петр, царие московские, князя Василия Василевича Голицына посылали воевати Крым. Который з великим войском московским и козацким пришедши на Самар, поставил город и назвал его Білогородицкий и пошол был далее в татарскую землю, але не бывши в ней, вернулся.

Взятие гетмана Самойловича. Сего ж году рождение мое ИванаЯнушкевича. Там же Ивана Самойловича, гетмана козацкого, з двома сынами взято на Сибир з подыску Мазепыного и нікоторой старшины украинской. Которые удали его князю Василию Василевичу Голицину, будто он хотіл зрадити Москву, а з ордою братерство міти. А на Коломаку тогдыж учинен гетманом Иван Мазепа.

Мазепа стал гетманом.

1688. 2 поход в Крым. Иоан и Петр Алексієвіни, цари московские, того ж Голицына знову на Крым з великим войском москоївским и козацким посылали, а хан крымский стрітил его с потугою татарскою и орда виш/т/алася около войска. Але же войско Галичино было велми великое ишло як зода, не застановляючися, тылко отстрілювалися, а пришедши под перекопские ворота, не учинивши жадной потребы военной, отишол до Москвы. И засланный ест на заточение в Сибирь.

Изміна

1690. Саранча. Саранча была великая мало не по всем світі.

Того ж року Иоаким, патриярха московский, умер марта 18. Того ж року априля дня 7 Гедеон Святополк, митрополит киевский, помер, а Варлам Ясинский, архимандрит // [с. 77] Печерский зостал митрополитом киевским. Святити его на Москві Адриян, патриярх московский.

1691. Марта дня 4, в пятницу, години 4 на ден солнце мінілос, на три части розділвишися. И дуга посреди неба стояла до гори на полноч. Трвало тое затміне на годушу.

1692. Феодосий Углицкий зостал архиепископом черниговским; посвящен от Адриана патриярхи московского, на Москві.

1693. Лазар Баранович, архиепископ черниговский, умер; жив літ всіх 77, правил престол 37, погребен в катедрі черниговской за лівым крылосом.

1695. Зима великая лежала и снігу было много велми, аж до святого великомученика Георгия. Того ж року Казикирмін, город турецкий, Иван Мазепа, гетман козацкий, и Борис Петрович Шеремет з войсками козацкими взяли. Того ж року Петр Алексієвич, цар московский, ходил под город турецкий Азов и много там войска погинуло московского; и отступил от них назад.

1696. Цар Иоан преставился. Иоан Алексієвич, цар московский, преставился місяца януария 29 дня, А прежде смерти его створилося небо и были два місяцы на небі и билися з собою. Тоеї ж зимы орда была великая на Вкраїні з Петриком.

Азов взят.

И Углицкий архиепископ. Того ж року Феодосий Углицкий, архиепископ черниговский, помер и похован в катедрі черниговской за правым крылосом. Того ж літа Петр Алексієвич, цар московский, ходил под Азов раз, другий и взял его за поводом и отвагою Якова Лизогуба, полковника черниговского, который то Лизогуб казал козакам своїм засыпати фосу ровно з валом; и взяли его и зараз цар осадил людом своим москалями. // [с. 78].

1697. Ян Третий, крол полский, Собеский умер. Был то пан мудрый, багатый и ялмужник великий, любил благочестивых, надавал на монастирі и церкви милостыню. И на войнах был щастливый, Того ж року Иоан Максимович зостал архиепископом черниговским. Святити его Адриян, патриярха московский, на Москві.

Архимандрия в Троицы. Того ж року перший архимандрит в Чернігові, в монастыру черниговском Илиїнском посвятился Лаврентии Крщанович, на Москві святити его крутицкий митрополит. Того ж року Константин Мокиевский, киевский полковник, з Палиєм ходил под Очаков, город татарский, и много ясыру и добычи привезли.

Голодный рок. Того ж року дорогувля на Вкраїні и в Полщи и по иных нациях была.

1698. Август, княжа саское, зостал королем полским. Того ж року Яков Лизогуб, полковник черниговский, умер.

1699. Солнце мінілося септеврия 13, в среду. Тогда был Иван Мазепа, гетман, в Чернигові.

Того ж року турки Каменец-Подольский Августови, королеви полскому, доброволне з росказаня цесара своего отдали.

Того ж року Иосиф Шумлянский, епископ лвовский, зостал унятом.

Того ж року Михаїл Лежайский, архимандрит Новгорода-Сіверского, умер.

1700. Адриян, патриярха московский, помер октоврия дня 16.

1701. Крол шведский Полшу звоевал за поводом Сапиги, гетмана великого литовского, который противко короля полского Августа повстал.

Поход ругодевский первый.

Того ж року Иван Обидовский, полковник ніжинский, будучи гетманом наказным, под Ругодевом, містом шведским, помер; похован в Печерском монастыру киевском.

1702. Василий Бурковский, обозный генеральный козацкий, марта дня 4 умер; похован в монастыру Елецком черниговском в паперті по правом боці. // [с. 79].

1703. Июл Місяц небесный настал в пяток, числа пятого, місяца юня и зараз в неділю о полудню, 7 числа того ж місяца, на небі відимый был извїзды были близко него, а потым, пред заходом солнца, не видати было его аж до своего часу звичайного в вечер до повна.

Року 1704. Змий зеликий огнистый в панстві шведском з неба спал місяца июля дня 20 и был видимый от всіх так в Полщи, яко и в Білої Русии, на Сіверу и Украині; злетіл головою на землю, а полетіл по вечерні и долго в ноч трвал, маючи ошиб свой до горы, потым ввес зсунулся на землю.

Того ж року Иван Мазепа, гетман, стоял з войском под Полоним. И тогда Семиона Палия, полковника белоцерковского, взявши, през цілую зиму в Батурині тримал в вязеню, а на потым запроважено его на Сибір на заточение.

Ругодев взят. Того ж року, місяца июля, дня 8, цар Петр Алексіевич взял у шведа Ругодев и осадил своїм людом.

Лещинский и прусак королями. Того ж року крол шведский учинил Станислава Лещинского, воеводу познанского, королем полским на взгарду Августови Сасови, королеви полскому.

1705. Того ж року курфистрой, ксионженца пруского, цар московский, Петр Алексіевич учинил королем пруским, И так отпали Прусы от Короны Полской. Поход в Полщу гетманом Мазепою. Сего ж року Полуботок стал полковником.

Року 1706. Миклашевский убит от шведов. Місяца марта 12 дня Михайла Маклашевского, полковника стародубовского, в Несвіжю на консистенції под час утрни (?) здрадецко шведы напавши, забили. Который пред тим у мнишок лядских в кляшторі ховалися три дни. Также и Андрія Гамалію, зятя его, и иных много козаков, а других в полон забрали. А сами ушли з корыстию до короля своего.

Мирович взят в неволю. Того ж року місяца мая дня 1 Иоан Милович, полковник переяславский, в Ляховичах на консистенции // [с, 80] был облежен от шведов. Там боронячися им, добре шведов до трох тысячей трупов положил, але шведы не отходили от того его облеженя. Где будучи полковник с козаками своїми в великой нужді и голоді, зли козаки коней своїх сідм сот и еще бы им был боронился; але же не было дров, чим варити конины, и пороху не стало до стрелбы, здался потым шведом з своїми козаками, которых было 1735. И тот полковник в земли шведской и померл.

Цар Петр Алексіевич был в Чернигові. Того ж року місяца июля, дня 2 Петр Алексіевич, цар московский, был в Чернигові и, хто хотіл, ишол до поцілованя руки его царской невозбранно; и тойж ночи воедоу выїхал до Киева, Тогда в Києві был Александр Данилович Меншиков, ксионжен римское, з войском великим. Там же был и Мазепа, гетман, з козаками, которые козаки сипали вал около монастыря Печерского. Оттол цар поїхал до Смоленска, а Меншиков з войском московским пошол на консистенцию до Полщи и пришол под місто Каліш в Великой Полщи.

Баталія калишская. Там міл баталію з шведами, ляхами, волохами и положил на пляцу трупом люду противного собі тысячи 27 и 299 человека, а взял в полон шведов тысячий дві и человека 482, гармат двадцет дві; дробной стрелбы, малой и великой, великое множество. А крол полский Август стоял оподал от него, присмотрючися той баталіи и мало шо з своего обозу на шведов стрелял. Там Меншиков великую здобыч взял. Там же взял был Потоцкого, воеводу киевского, и писаря коронного, также Потоцкого, брата воеводы, киевского, стрыечного, и отдал их королеви полскому Августови. Крол пустил их волных до домов их в той баталіи. Трвали в непрестанном огню годин чотыри, з московского войска убито человека всего 754, а ранено человека 55.

Року 1707. Місяца септеврия дня 14, години другой в ноч был видіный меч на небі, концем острым до горы, над Полщею стоячий. // [с. 81].

Сего року заложена фортеца Печерская. Того ж року, місяца августа дня 22 помер митрополит киевский Варлаам Ясинский; погребен того ж місяца дня 28 митрополитом сибирским Нектарием. По нем зостал митрополитом Иасаф Круковский, архимандрит печерский, а архимандритом печерским зостал Иларион, намістник печерский, который того ж року и помер.

Року 1708. Кочубея и Искру Мазепа згубил. Місяца июля дня 15 Василя Кочубея, судію генерального козацкого, и Ивана Искру, бывшаго полковника полтавского, государ цар Петр Алексіевич веліл послат к Мазепі. Которым Мазепа казал головы в Борщовой, за Білою Церквою, постинати, чога и сам цар потым жаловал. Тот Кочубей и Искра донесли государеви, же Мазепа ест ему измивником, яко ж на потым так и сталося, но Мазепа хитростию своею склонил к тому государя, что обоіх, Кочубея и Искру, головами для казни ему выдано за отступление яковых доносу; в яком, не стерпівши обыкновенной доносителем пытки, доносу своего отреклися. Поховано их в монастыру Печерском.

Того ж году постал Булавин. Постал и пропал. Того ж року повстал ніякийс козак донский Семион Булавин за гетманства Мазепина, з его ж совіту и изміны, что Булавин выправил своего полковника Тимоша Дранника с козаками на полковника сумского, котрого Дранник и забил. А потым Федор Володимирович, полковник узымский, того Дранника Козаков збивши, самого Дранника поїмал и напал казал зби. А Булавин са себе з пистолета забил. И так обидва погинули.

Того ж году шведа шестивие початковос за факцією Мазепы. Того ж літа в ден святых апостол Петра и Павла крол шведский пришол з войском до Могилева литовского и все грабовал місто и монастыри, а потым, прешедши Дніпр, стоял межи

Дніпром и Сожем ріками неділ килка, оттол пошол до Смоленска. // [с. 82], а недошедши, збоялся межи лісами войска московского, котрое на него чигало и много люду своего по лісах, болотах потратил там. И пришол на Сівер под містечко Мглин и штурмовал до него, там стративши люду своего осмсот и килко человек, отступил и окопався под Сарацовом (?) и постоял там немало. А то все чинил за поводом Мазепы, гетмана измінника.

Того ж году генерала шведского Левенгоста розбите побідою. Того ж літа, октоврия 24 дня Левенгоунт, генерал шведский, которого пред тым в місяцу септеврию государ Петр Алексіевич, цар московский, йдучого до кроля шведского з провиантом з Шведіи, обоз розбил, шведов тысячій 12 на пляцу положил и великие скарбы и гармат 40 взявши в него, до Смоленска отослал; ишол под под* Новгородок, маючи з собою люду шведского тысячій шести и волохов тысячу. А на той час в Новгородку был з полком російским полковник Григорий Петрович Чернышов. Было то в неділи под час службы Божой. Тот полковник, маючи офицеров своїх и козаксов и прочіих охотных комонника с килка сот, зараз выбіг з міста в поле и потыкался з шведами у фолварках и забито килкох шведов, а Москалѣв двох постреліно, але ся выгіоли. И так той генерал, оставивши Новгородок, ишол далей и станул в Комані селі, миля от Новгородка, а крол шведский зо всею потугою стоял в Шептаках. **Того ж году.** Потым крол пришол до Горок, села монастыря новгородского, от Новгородка миля. И там ему Мазепа; гетман, перший раз поклонился. И станул Мазепа в Дегтеровці з сердюками компаниєю и шведами.

Изміна Мазепина. Того ж місяца, дня 27, государ Петр Алексіевич, цар, станул з войском в селі Погребках и был в Новгородку, а Борис Петрович Шеремет, стоячи там же, в Погребках // [с. 83] сбил шведов з мосту з гармат. Который мост робили шведы на Десні. Того ж дня дано государю знати, царю Петру, же конечно змінил ему Мазепа, бо пред тым не вірил и, когда Кочубей ознаймил ему пред тым о зміні, казал Кочубея и Искру головами отдать Мазепі и он им поотрубовал головы, чо потым жаловал государ, але вже не в час. И зараз послал з войском князя Александра Меншикова достават Батурина місяца ноеврия, дня 2, бо в нем заперлися были з росказаня Мазепина полковник сердюцкий Чечел, Фридрик асаул артиллерный, сотник батуринский Дмитрий Нестеренко з сердюками и з жолдаками и другими вооруженными людьми. Гды пришол Меншиков под Батурина, дано огню з гармат велми з Батурина, але Меншиков не зараз добыл Батурина, но подержал первіе з милостивою государевою грамотою о здачи города без противности и о цілости их здоровья с пожитками и як крайне не повинулися, тогда уже штурмовал и сплюндровал его огнем и мечем. А Чечеля, сотника Фридрика и Филипа, реента стартесного, который з дурачества бранил князя Меншикова, на стени градской побрал живцем; и в Глухові полковника Чечеля четвертовано, а другим головы поотрубано, а Фридрика в Конотопі колесовано для того, что за слабостию его не довели в Глухов.

Того ж году. Того ж місяца, дня 5 Петр Алексіевич, цар, пошедши з Погребков, бился з шведами з гармат стріляючи чрез Десну у Білых Берегах под Мизином селом // [с. 84].

Гетманом учинен Скоропадский в Глухові. А напотом цар Петр пошол до Глухова и там ноеврия дня сегомо учинил гетманом Иоана Скоропадского. А крол шведский и Мазепа, з войском переправившись чрез Десну, пошли до Батурина ноеврия дня осмого и знашол его спаленого, крви людской в місті и на передмісті было полно калюжами. Ревно плакал по Батурині Мазепа; и станул крол шведский в Городищу, а Мазепа в Обмочеві, о мило от себе, А напотым пошли на Прилуку; крол станул в Ромні, а Мазепа в Гадячом з компаниєю и сердюками.

Государева милост знатная к запорожцам. Того ж року, когда крол шведский пришол до Прилуки, цар (Петр) Алексіевич прежде приходу его посылал на Запороже до козаксов, абы ишли ему на помоч и послал им жаловане свое царское самому атаманови запорожскому Костю Гордіенкові на его особу чирвоных золотых пятсот, старшині козаком запорожским копек діві тысячи рублей, черни зас козаком двенадцят тысячій рублев копек. Того ж году. Они тые гроши побравши, едних посланных до змінника Мазепы послали, других потопили, а иный повтікали.

Костя, кошовый, змінил государю и Січ Запорожская за противност их разорена. И зараз Кост, атаман, з запорожцами всімы пошедши под городком Сокулкою королеві шведскому поклонился и Мазепі; там же присягли. Цар Петр Алексіевич разгнівавшись, послал на Запороже Симона Яковлева, полковника, з московским войском и Галагана, полковника черниговского з полком его ж и з иншими козаками на запорожцев. Там же остали запорожцы боронилися им, стріляючи на них, леч Симон Яковлев и Галаган през штурм доставши, их всіх постинали и всі курени, и всі их запорожские жилища до грунту зруйновали и zostало Запороже пустое // [с. 85], а Кост Гордіенко неотступно от Мазепы з своїми козаками, где он повернулся, всегда zostавал.

* Слово «под» ошибочно написано дважды.

Того ж року и Симиона Паляя цар Петр з заточения сибирского до Россії повернул и учинил его знову на его містцу полковником білоцерковским. Там потым Паляй помер року 1710 и похован в Білої Церквы.

Полтавская баталія

Року 1709. Крол шведский и Мазепа з войсками своими навесні пришли под Полтаву. Полтава пред ними заперлася и добывал крол шведский всіми силами Полтавы; стоял в монастыру и з гармат бил из монастыря на місто, аж Петр Алексіевич, цар, юня дня 27 учинил баталію з кролем шведским о черт мили от Полтавы. Крол шведский пошол на войско московское ночью, не устоявши на поролі, ибо договор был дат баталію юня 29 публично, а он попередня, дал ночным нападеніем; там будучи обі стороны войска в огню зіло великом дві години и Божию помощію побіждены шведы от войска московского застали на том же плячу шведов тысячий 18 и /с/едм сот чотыридесят шест человек. И на мил три от Полтавы по полях, лісах трупы шведского было полно. Которых москва, доганяючи, стинала, колола, а остаток войска шведского под Переволочною з генералами Левенгауптом, генералом-маиором Крейцом и Равзом, двома братами графы Дуглеов, графом Бонды, генералом-аудитором Штерном 14 тысячий тридесят человек, пооткидавши от себе оружие войсковое, Петру Алексіевичу // [с. 86] царю, поклонилися, просячи милости. Которых цар Петр опроч оружия войскового, при всем их в милости своей оставил.

Того ж 1709 году декабря 18 числа рождение ея мператорскаго величества государыни Елизавет Петровны по церковным табелям. А сам крол шведский и Мазепа, видячи погибел свою, переправившись през Дніпр в килкосот коней, утекли в землю турецкую до міста Бендеры. З московского войска в той баталіи убито тысячу триста чотыридесят чотыри человек, а раненых тысячи три 192 человек, здобичи гармат триста, флинтв и інаго воинскаго оружия безчисленно москва взяла со всім обозом шведским и двором королевским з великим триумфом, благодарячи Господа Бога, давшого побіду царю Петру над прегордым королем шведским.

Року 1710. Саранча. Саранча великая была по всем Сіверу и Задніпрю. Того ж року цар Петр Алексіевич взял город шведский Рыгу, граждан в нем пощадил, а воинских людей дванадесят тысячий смерти предал всіх.

Мор в Києві. Сего ж року мор великий был в Києві и в околичных містах и селах.

Того ж року Никон, архимандрит новгородский, помер місяца февраля с числа 2, а на его містцу зостал архимандритом отец Антоний Стаховский, еще за живота отца Никона. Который то отец архимандрит Никон доброволне уступил архимакирий, будучи хорым.

Року 1711. Орда в слободские полки выходила и добила городов два: Водолаги и Марехву и много плінили народу.

Под час зимы хан зо всіми ордами, міючи при собі тысячу янчаров,запорожцов тысячий дві или три, вышел в Слободы московские, добыл в полку харковском городов два Водологов, Марехву, прозываемую Сірковка, а до города, называемого Волного, як пришол, там зараз сотник // [с. 87] называемый Пляка, передался до хана. В том городі хан свое оставивши президиум, так же и в Кочережках городку, пошол в свою землю, никим же гоним. А напотом пришовши москва до тых городков, Волного и Кочережок, жителей всіх з жонами и дітми и маетками и татарское президиум в свою забрали землю, а городки преч поруйновали. На тот час хан ясыру взял болш пятидесят тысячий, а гетман козацкий Иоан Скоропадский з войском козацким стоял в Лубнях.

Мор в Чернигов. Сего ж року был мор великий в Чернигові и в прочіих городах и селах сіверских.

Сего ж року в великий пост в ввторок поїхал Иоан Максимович, архиепископ черниговский, по указу царскому на Москву, а оттол в Сибир на митрополию.

Баталія у Прута и послы посланы. Того ж року за Прутом рікою цар Петр Алексіевич баталію з турками чинил и по окончаніи оной посланы послы при везиру в Царград Петр Павлович Шафиров з Михайлом Борисовичом Шереметом для уключеня договоров примирных. На якой баталіи от войска малороссийского был полковник миргородский Данило Апостол з частью выборных козаков. **Поход под Каменный Затон.** А гетман Скоропадский з полками козацкими ходил под Каменный Затон, откуда вывозивши ворошенные припасы до Орла и до других полку полтавского містечок, Каменный Затон, Кодак и Самар розрили.

1712. Мосты на Дніпрі робили. Войска московские стояли над берегом дніпровым от Лоева до Новозу, для которых на Дніпрі козаки мосты робили, но, не переходячи за Дніпр, поїшли к Смоленску // [с. 88].

1712. В Києві лінію поуз Либед до города верхнего ділали.

Архиерей Стаховский

Гетман Скоропадский с полками козацкими стоял в Києві, гді козаки робили фашинами вал поуз Либед до Подолу над Кожомьяками от московского города. Сего

року Антоний Стаховский прибыл з Москвы в Чернигов архиепископом, поставлений пред праздником Рождества Христова.

1713. Послов возвращение. Послы царского величества Петр Павлович Шафиров, Петр Андріевич Толстой, Михайло Борисович Шереметев и Безстужей выехали з Цариграда по заключеніи мирных договоров. 3 между которых Михайло Борисович Шереметев в дорозі преставился и погребен в монастыру Печерском киевском.

Того ж часу за послами пришел з Бендеру бывший полковник прилуцкий Горленко з канцеляристом Иваном Максимовичем, з сынами Ломиковского и з прочими на Украині. Которому з его товарищи велено быти в Москву, гдѣ и поныни обрѣтается и живет свободно. Отпущен уже послѣ в дом и преставился, а другие в Москві наперед, а послѣ померли в Прилуці.

1715. Отпущены з Москвы Михайло Гамалія, Кандиба и прочіи на Україну.

Протопоп сотником. Федор Лисовский, протопопа гадяцкий, выехал з Москвы сотником до Новгородка Сізерского.

Иоан Максимович, митрополит сибирский, в Тоболску арестовился.

Рождение великого князя императора втораго. Того ж року родился, царевич Петр Петрович октоврия 28 дня и сын царевича Алексія Петровича Петр Алексіевич.

Того ж року выѣхал з Москвы на полковничтво гадяцкое сербин Михайло Милорадович з братами, а Ивана Черниша з полковничтва гадяцкого учинено судиею генералным. II [с. 89].

1716. Взято з Киева к Москві ректора Феофана Прокоповича, Варлаама Голенковского и иных учителей.

Того ж году я в началі 1718. Гетман Скоропадский стоял в Гадячи з генералитетом и з бунчуковыми, а полки лионованы понад Дніпром для осторожности от изменничого Орликова нападения и его партизантов.

1718. Гетман в Москву издил и посватался. Гетман Иоан Скоропадский ездил в Москву з полковниками черниговским Павлом Полуботком, з лубенским Андріем Марковичем, с писарем гекаралным Семеном Савичем для поклонения царскому величеству и там учинил сватовство дочки своей за сына Петра Андріевича Толстого, Петра Петровича. Тогда ж в Москві казнили епископа ростовского розстриженого Демида Глібова Какина и прочим многими наказание чинено по ділу бывшей царицы и царевича Алексія Петровича, о чом явствуют тогда ж опубликованные печатаные манифесты. А з Москвы были и в Санктпетербургі.

Киев выгоріл. Того ж году Киев и Чернигов пожаром выгоріл.

Царевич умер. Того ж году июня 27 царевич Алексій Петрович в Санктпетербургі преставился и погребен в соборной церкві Петра и Павла в городі от западных Дверей по левой стороні подлі своей супруги.

1719. Поход к Царицину. Того ж и другого 1719 году войска великороссийские и малороссийские робили под Царициным перекоп у степу от ріки Дону до ріки Волги.

Того ж року учинен зят гетманский Петр Петрович Толстой полковником в Ніжині.

1720. Коммисия гадяцкая. Был в малороссийских городах в Ніжині и в Гадячом світлійший княз Александр // [с. 90] Данилович Меншиков, генерал-фельтмаршал и кавалер. И в Гадячом чинил постановление или выпаржку (?) з гетманом Скоропадским з старшиною генералною и полковниками, прилжно требуючи о расположеніи войска великороссийского в Малой Россіи, чтоб розписат на драгуна з конем по 15 дворов к сусентации, як козацких, так и мужицких, не выключая з ряду и з числа як (?) ни были жадных домов духовных и свѣцких, знатных и мѣлких персон, начальных и простых, шинкоаных и загородных. Но понеже гетман з старшиною и с полковниками выключали з того расположения духовных персон, старшинские и козацкие дамы, шинки и футоры церковников, вдов и всяких неимущих людей, не ставлячи оных в число к сусентации драгунской, а приступили к тому, чтоб опредѣлит по 15 дворов пахатных господарских, самих посполитых, без козацких, охороняючи козаков для службы козацкой и в том наипаче обстоювал и договорил князю полковник черниговский Павел Полуботок, что естли по указу чиниш, объяви указ, повинумся государеву указу, а естли от нас самих, мы того не силны чинит. Того ради тое постановление не состоялось и в несогласии з Гадяча разехались.

За тую ж Гадяцкую коммисию воздаяние по его ж княжом старателстві послѣдующее.

Того ж году по указу веліно выстатчит з Украины до Смоленска муки житной 30000 четвертей.

По его ж княжом стараню сего ж году веліно ехат в Санктпетербург преосвященному Антонию, откуда и послан в Сибир на митрополию.

Сего ж году архиепископ черниговский Антоний Стаховский опредѣлен митрополитом в Сибир. // [с. 91].

1721. Ход на канал в Ладугу. Его ж старанием ходило комендерованных козаков по указу десят тысячней, оприч кашеваров, а кашеваров дві тисячи, в Ладугу на діло каната от Новой Ладуги до Шлюсенбурка, ділаючогося при полковнику черниговском Павлу Полуботку, также при хоружому генералному Ивану Силимі, при полковнику лубенскому Андрию Марковичу и як туда идучи, так назад повсрочаючи, куповали сіно и овес дорогою ціною, бо нигде сіна безденежно не велено давати, от чого много коней пропало, и оруже, также одежу козаки позбували за безцінок, харчующи коней в той дорозі, еще на канал идучи. И не дошовши Вишнего Волочка Сулима, хоружий генералный, помер. Козаков тож рядовых з числа десяти тысячно-го не повернулося в домы, умерло три тысячи с лишком.

Того ж году мир з шведами. Того ж году великий государ цар и великий княз Петр Алексіевич учинил мир вічний с Короною Шведскою на таких кондициях, что всі города завоеванные на сей стороні моря Варяжского ис провинциями Лизониею, Естляндиею и Филляндиею в стороні его величества остались, яко то Нарва, Ревел, Рыга и прочіи. И того мира отпразновалос торжество с колоколным во всем государстві звоном з місяцю септеврию из всенародным празднованием неділ дві, а при повіншовано учиненного мира просили господа сенаторы царского величества, дабы изволил титуловатися императором Петром Великим и отцем отечества.

1722. Гетманский поїзд в Москву. Гетман Иван Скоропадский ездил в Москву за отданем своего поклону Императорскому Величеству, гді отпразновалос еще болшое того ж мира торжество // [с. 92] и выставлен был фейверк с различными огнями, превеликим коштом. Там же в Москві, в машкараді гуляючи, чрез увес мясоед и чрез сырую неділю издили кораблями и иными суднами, по улицах медведями, сабаками и свиньями з немалым зрящего народа удивлением.

I. Поход в Дербен. Того ж літа его императорское величество изволил марш свой воспріяти в низовый поход до Терку и далій в землю Персидскую до Дербеню. Которого города комендант и ключи сребные его величеству на сребренем же блюді подноси и отдался в протекцію его величества з городом Дербеню и со всіми гражданы. В том же поході было козаков под командою апостола полковника миргородского при полковниках прилуцких Галагану и при киевском Ганском десят тысячней, але пропала их там болшая половина. Там же над Сулаком, между Терком и Дербеню, изволил его императорское величество заложит новую фортецу и назвал еі Святыи Крест.

Гетман Скоропадский умер. В сем же году июля 3 числа повернувшись з Москвы гетман Скоропадский в Глухов преставился. И того ж июля 6 числа погребен зостал а монастыру Гамаліевском дівичом, в трапезі перед правым крыласом. А по его смерти по указу государевом принял правление полковник черниговский Павел Полуботок, до которого з Москвы прислана грамота за подписанием правительствующаго сената, чтоб до избрания гетмана правит ему Малою Россією по правам малороссийского народа обще с старшиною генеральною // [с. 93].

В сем же году выїхал до Москвы архиепископом в Киев Варлаам Ванатович, а в Чернигов епископом Иродион Жураковский.

Коллегия в Глухові. Того ж году стала в Глухові коллегия и начали збират всякие зборы, учрежденные от оной коллегіи зборщики, в казну государеву и суды судит по своїм великороссийским правам.

1723. Президент коллегіи Малой Россіи бригадир Стефан Лукич Веляминов ездил в Москву и в Петербург к государю и оттуду возвратившись в Глухов, привез указ з сената полковнику Павлу Полуботку, чтоб ем(у) з судею генералным Иваном Чернышем и с писарем генералным Семеном Савичом ехат в Санктпетербург, куда поїхали июнч 13 числа.

2. Поход в Дербен.

Полковника Полуботка з старшиною генеральною ізд в Санктпетербург и челобите. А за приездом в Петербург, подали императорскому величеству септевриа 15 в Иностранной коллегіи челобитную за прощением милости от всей Украіны и отставленіи зборов, о ненарушном содержаніи судов, прав и волностей козацких, грамотами Отца его величества, великого государя царя и великого князя Алексія Михайловича за гетмана Хмельницкого утвержденных. И от самого его имепраторского величества при наставленіи на гетманство Ивана Скоропадского подтвержденных. А в сенат другую подали такую ж слово в слово челобитную з особыми пунктами о доходах гетманских, з чего збиралис и куда росходилис, о заплаті войску комонному и піхотному, о канцеляріи, о слугах войсковых и полковых, то ест трембачах и армашах, о полковых канцеляриях, о покуховном, о станціи войска драгунского, як много коштует и о прочіих всіх нуждах. А посля поданя оных челобитных наряжен // [с. 94] и послан того ж часу на Украіну лейб-гвардii майор Преображенского полку Александр Иванович Румянцов для спросу старшины и черні малороссийской о тых челобитных, чи всі о том выдают и просят. И уже з того числа виділи быст монарху загнуваного. Полки стояли на Коломаку. Потым прислана з Украіны от полковника миргородского Данила Апостола и от всего войска малороссийского

за підписом рук всей полкової и сотенной старшины и товариша бунчукового и значкового другая челобитная з Коломаку через канцеляристу Ивана Романовича в Петербург. Которую, когда тот же канцелярист подал до рук самому императорскому величеству з церкви святой Троицы по службі божой йдучому, ноеврия 10 числа, так зараз в кафейный дом войшовши и вычитавши и вышедши с того дому, того ж моменту изволил приказати своїми устами генералу-майору и гвардии Преображенского полку майору Андрію Ивановичу Ушакову, з великим гнівом и яростию, взят под караул полковника Павла Полуботка, судю генералного Ивана Черниша, Семена Савича. писаря генералного, также при каждом домі стоявших и всіх, кто за ими ассистовал, от которых и от всіх отвязавши своими руками шаблі, тот же ге-

Взяте

под караул старшины.

нерал Ушаков веліл всіх попровадит в замок петербургский мурованый, гді з первого часу порозн были всі за караулом посажены. Потым по 4 человека злучены, а далій знову неділ у килка по единцем разведены. А взято тогда при главной старшині под караул в замок полковников наказных трох: 1-го — гадяцкого полкового судю Григория II [с. 95] Грабянку; 2-го переясловского асаула полкового Ивана Карпича; 3-го — стародубского Петра Корецкого да бунчукового товариша Дмитрия Володковского, полкового черниговского писаря Ивана Янушкевича, канцелярист войсковой генеральной канцелярии Николая Ханенка, Иосифа Гаврилова, Василия Быковского, стародубского значкового Стефана Косовича, черниговского значкового Ивана Римшу, а слуг всіх на господі, гді стояли, под караул побрано и всі пожитки, у кого що было, сукні и денги, одобрено, попечатано и на Шафіров двор запроважено. А с Чернигові учинено з подполковников полковником коменданта Михаила Богданова.

Того ж единого времени взято з Украины полковника миргородского Апостола в Москву в Санктпетербург, асаула генералного и бунчукового, з Глухова и з некоторых полков побрано в Глухов старшину полковую и держано под караулом.

1724. 3. Поход в Дербен. Коронована в Москві в соборной Успенской церкви великая государыня императрица Екатерина Алексіевна мая 7 чрез самого его императорского величества и чрез архиереов великонов городского Феодосия и псковского Феофана Прокоповича, ей же подай Господи многолітнее щасливое и тихомирное при не вредной здоровья цілости, государствование.

Апріля 28 преставился в замку петербургском под караулом Дмитрий Володковский.

Полуботок умер. Декаврия 18 преставился в замку петербургском под караулом полковник черниговский Павел Полуботок и погребен при церкви святого Самсона странноприимца за Малою Невою декаврия 29 числа 7 години вночи с полудни. // [с. 96];

1725. Преставился великий государ император и самодержец всероссийский Петр Великий, отец отечества, Петр Первый, непобідимый христианский монарх благочестивый віры Христовы разширитель, столп церкви российской, одолін зостал от смерти непреодоленный бывши двадесятлітнею згодом тяжкою з шведским королевством войною по безчисленных своих трудах в просвіщенный своего государства почил от рождения своего 53 году генваря в 28 ден. Ему ж подай Господи по земном вічное небесное царствие. Амин.

4 поход в Дербен. Того ж году послано бунчуковых и значковых и в Дербен и в Гилян з Украины.

В том же году февраля 6 выпущены з замку санктпетербургского з-под караулу судя генеральный Иван Черныш, писар генеральный Семен Савич и прочие, а миргородский полковник Апостол, Василий Жураковекій, асаул генеральный також з-под караулу освобождены. Которым всім в вышнем суді при освобоженіи их отдано шаблі, толко указом сказано жит в Санктпетербургу до указа, з которых писар генеральный Савич и асаул переясловский Карпич в скором часі в Петербургі померли.

Коментар:

1493 р.

Мова йде про розгром польського війська короля Яна Ольбрахта молдавською армією господаря Стефана III Великого, що панував у 1457—1503 р.р. Ця битва, у котрій поліг і сам польський король, відбулася біля м. Ботушани в Буковині.

1586 р.

Йдеться про королів Речі Посполитої Стефана Баторія (1576—1586) та Сигизмунда (Зигмунда) III (1586—1632).

1600 р.

Михай I Вітеазул (1558—1601) — визначний організатор боротьби за незалежність придунайських князівств, господар Валахії (1593—1601), об'єднав під своєю владою також Молдавію (1600—1601) і Трансильванію (1599—1601).

1601 р.

Свята Успіння та Різдва Пресвятої Богородиці припадають у православних відповідно на 28 серпня та 21 вересня за новим стилем.

1614 р.

Йдеться про сина Бориса Годунова — Федора, вбитого під час повстання у Москві 1 червня 1605 р.

1619 р.

Православне свято Вознесіння Господня припадає на 1 червня за новим стилем.

1620 р.

Під час Цоцорської битви у Молдавії поблизу Ясс (19.IX.1620 р.) турецькі війська розгромили польські; при цьому загинув великий гетьман коронний і канцлер Станіслав Жолкевський (1547—1620).

1621 р.

Мова йде про достатньо добре відомі події Хотинської війни 1621 р., в ході якої об'єднане польсько-українське військо розгромило армію Османської імперії під приводом султана Османа II, що панував у 1618—1622.

1629 р.

Неточність. Йдеться про національно-визвольне повстання 1630., яке очолював гетьман Тарас Федорович (Трясило). Головні події розгорнулися під Переяславом, де 25 травня 1630 р. завдали полякам тяжкої поразки. Пізніше було підписано мирну угоду, яка поліпшувала становище реєстрових козаків, але не вирішувала кардинальних проблем буття українського народу. Згадується також і про великого гетьмана коронного Станіслава Конецпольського, який обіймав дану посаду у 1632—1646 р.р.

1630 р.

Видатний український церковний, політичний та культурний діяч, київський митрополит Іов Борецький помер 22 (12) березня 1631 р.

1631 р.

Петро Могила (1595—1647), видатний церковний, політичний та культурний діяч України, київський митрополит у 1632—1647 р. добився від короля Речі Посполитої Владислава IV (панував у 1632—1648 р.р.) легалізації в Україні та Білорусі православної церкви і поліпшення її становища.

1632 р., 1633 р.

Йдеться про події російсько-польської війни 1632—1634 р.р. Московський воєвода В. М. Шеїн 10 місяців облягав Смоленськ, але без успіху. У лютому 1634 р. його військо мусило капітулювати. Згадується тут і цар Московської держави Михайло Романов (1613—1645 р.р.).

1634 р.

Якесь плутанина, бо з джерел відомо тільки про гетьмана Війська Запорізького Тиміша Орендаренка (гетьманував з 29.VI.1630 по 1631 р.р.).

1637 р.

Битва під Боровицею була 10.XII.1637 р.

1638 р.

Битва на р. Старці мала місце 12.VI—29.VII.1638 р.

1648 р.

Літопис повідомляє про добре відомі події Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. під керівництвом Богдана Хмельницького. Відзначимо, що Корсунська битва була насправді 26 травня 1648 р. (тут і далі датування подій здійснено за новим стилем).

1649 р.

Насправді король Речі Посполитої мав ім'я Ян-Казимир. Його обрали королем наприкінці 1648 р., а коронований він був у січні 1649 р. Пилявецька ж битва мала місце у вересні 1648 р. Літописець неправильно поєднав Пилявецьку битву із Збарзькою облогою, бо остання мала місце влітку 1649 р. Зборівська битва була 14—15.VIII.1649 р., а 18.VIII.1649 р. було підписано Зборівський мир. «Лигомин» — лагоминки, тобто провіант.

1651р.

Основні події битви під Берестечком розгорнулися 30.VI.1651 р. 10 липня 1651 р. українська армія вийшла з облоги з тяжкими втратами.

1653 р.

Загальновідомо, що Переяславська рада була 18.1.1654 р. Під Україною треба розуміти якщо не Наддніпрянщину, що було традиційним для авторів XVII ст., то принаймні Гетьманщину, західні кордони якої тоді проходили приблизно по лінії Житомир — Вінниця.

1654 р.

Дрожипільська битва (вірніше битва під Охматовим) мала місце 29—30 січня 1655 р. В ній гору взяли українсько-російські війська над польськими.

1655 р.

Українська армія відступила з-під Кам'янця-Подільського наприкінці серпня 1655 р. Битва під Озерною (9.XI.1656 р.) закінчилася перемогою українсько-російського війська над ординцями.

1657 р.

Масться на увазі похід на Польщу корпусу Антона Ждановича, котрий разом із союзними шведськими та трансильванськими військами взяв Варшаву, Краків та ряд інших польських міст.

Богдан Хмельницький помер 6.VIII.1657 р. Розгром Пушкаря під Полтавою мав місце 11.VI.1658 р.

1658 р.

Насправді перемога української армії гетьмана Івана Виговського над російською під Конотопом відбулася 11 червня 1659 р.

1659 р.

Юрія Хмельницького було обрано гетьманом 17.X.1659 р.

1660 р.

Тиміш Цицюра був переяславським полковником. Один з активних діячів опозиції проти І. Виговського; в ході тяжких боїв під Слободищами був одним з ініціаторів зміни орієнтації на пропольську. Гетьман Ю. Хмельницький підписав тоді 17.X.1660 р. Слободищенський трактат, який передбачав повернення України до складу Речі Посполитої всього лише на правах автономії.

1662 р.

Йдеться про битву на лівому березі Дніпру, напроти Канева 16.VII.1662 р. Ю. Хмельницький зазнав поразки від військ Я. Сомка та Г. Ромодановського, але через деякий час взяв реванш. Ю. Хмельницький зрікся булави тільки на початку 1663 р., а не у 1662 р., і постригся у ченці в Онуфріївському монастирі у Корсуні. Феодосій Углицький був дійсно там ігуменом (1662—1664 р.р.).

1664 р.

І.Виговського було розстріляно 26.III.1664 р.

1666 р.

Повстання у Переяславі було у 1665 р. Тоді було вбито переяславського полковника Данила (Дацька) Єрмоленка. І. Брюховецький загинув 8.VI.1668 р. від руки повсталих козаків, котрі перейшли на бік гетьмана Петра Дорошенка.

1671 р.

Михал Корибут Вишневецький був королем Речі Посполитої у 1669—1673 р.р.

1673 р.

Ян III Собеський король Речі Посполитої у 1674—1696 р.р.

1684 р.

Насправді Віденська перемога над турками союзних військ була восени 1683 р.

1698 р.

Август II, король Речі Посполитої у 1696—1733 р.р.

